

Ako rôzne epidémie formovali chod dejín

Epidémie hrali v minulosti obrovskú úlohu na správaní spoločností. Rozhodovali o tom, ktorý národ má právo osídľovať určité územie, útočili na občanov bez rozdielu ich spoločenského postavenia a tlačili na ľudí aby posúvali svoje medicínske vedomosti za hranicu ich dovtedajšieho poznania. V tomto reporte by sme sa pozreli na najväčšie a najdôležitejšie epidémie naprieč našou históriou a okrem ich negatívnych stránok poukázali aj na to, kam sa ľudstvo aj vďaka nim posunulo.

Vďačíme patogénom za osídlenie Európy ?

Prvé patogény, ktorým náš druh (*Homo sapiens*) musel čeliť boli hlavne z opíc. Samotný druh *Homo sapiens* pochádza z tropického a subtropického pásma dnešnej Afriky, čo je prirodzený habitat aj pre primáty. Naši predkovia sa s nimi dostávali do kontaktu hlavne počas lovu a následnej konzumácie, čo vytváralo skvelé podmienky pre prenos nových patogénov z týchto primátov na podobný živočíšny druh *Homo sapiens*. Jednou z chorôb, ktorá sa pravdepodobne takýmto spôsobom dostala ku ľuďom bola Tuberkulóza. Je to choroba, ktorá postihuje pľúca a je aj v súčasnosti vysoko smrteľná. Odhadujú hovoria, že za posledných 200 rokov zomrela na túto chorobu až miliarda ľudí z čoho každoročne je 10 miliónov nových infikovaných a 2 milióny úmrtí. Postupne ako sa náš druh začal posúvať smerom na

sever narazil na európskych neandertálcov (pred 120 000 rokov). Zatiaľ z nejasných príčin sa počas kríženia týchto druhov presúvali gény hlavne z neandertálcov ku nám. To spôsobilo, že sme boli oveľa viac odolnejší voči ich patogénom a teda ich choroby mali na nás oveľa menšiu smrtnosť. Väčšina vedcov sa stotožňuje s názorom, že sú to práve naše patogény, čo zapríčinilo vyhynutie neandertálcov a následné osídlenie Európskeho kontinentu našimi predkami. Je teda možné, že vďačíme práve pravekým chorobám za to, že sme dnes Európanmi. S postupom času náš druh prestal migrovať a z lovcov sa stali farmári. Ľudia začali pestovať plodiny, domestikovať zvieratá a začali sa koncentrovať v mestách. Vysoký počet ľudí žijúcich na malom území v kombinácii so zvieratami vytvorilo skvelé podmienky pre rýchle šírenie vírusov. 3000 rokov pred n.l. vzni-

V tomto čísle:

V prieskumoch v amerických voľbách vedie Biden—rozhodne sa však až 3.11.

Nájomné vo veľkomestách klesá, dôvodom je aj home office

Dlh štátov v EÚ sa rýchlo vzdáva od cieľov stanovených Maastrichtskými kritériami

V prepočte na obyvateľa slovenská ekonomika prestala dobiehať tú českú a je možné, že sa rozdiel bez reforiem ešte zväčší

kali tzv. protomestá (prvotné) na území dnešného Rumunska a Ukrajiny. Tieto mestá podľa odhadov mali 10-25 tisíc obyvateľov a nachádzali sa na obchodných križovatkách medzi západom a východom. To, že tieto mestá mali relatívne vysokú hustotu obyvateľstva a neskôr aj zanikli, vedie paleontológov k úvahe, či hlavnou príčinou nebolo rozšírenie smrteľného vírusu v meste.

Epidémie v starovekých mestách boli katom ale aj ochrancom

Slovo "Mor" (choroba) sa prvýkrát objavuje u aténskeho historika Thukytidesa vo význame dovtedy nepoznanej choroby, ktorá zasiahla Atény v roku 430 pred n.l. S najväčšou pravdepodobnosťou sa táto choroba dostala do mesta spolu s obchodníkmi z blízkeho východu. Vedci sa nevedia zhodnúť o akú chorobu v tom čase išlo no s najväčšou pravdepodobnosťou to

bol brušný týfus, ebola alebo kiahne. Počas dvoch rokov, čo sužovala mesto táto epidémia, zomrela až 1/6 všetkých obyvateľov. V poznatkoch tohto historika sú zmienky o vytvorení imunity u jednotlivcov, ktorí toto ochorenie prežili no časť z nich ostala s trvalými následkami ako strata zraku alebo strata pamäte. Občania v tej dobe prestali dôverovať ich prvému stratégovi Periklovi, ktorý bol zosadený z tejto funkcie. Na druhej strane lónskeho mora trápila mesto Rím už od jeho založenia malária. To bolo zapríčinené Pontinskými močiarmi nachádzajúcimi sa južne od mesta s rozlohou 800km² a živočíchom, ktorý tam mal skvelé podmienky na život, komár. Tieto močiare chcel odstrániť už Gaius Ceasar neskôr Napoleon no podarilo sa to až fašistickému diktátorovi Mussolinimu. Prvú súvislosť medzi komárom a maláriou sa podarilo preukázať v 2. storočí n.l. rímskemu lekárovi Galénovi no liečba bola neefektívna, keďže nechával pacientom púšťať žilou. Komáre sa prvýkrát stali obrancom Ríma počas druhej púnskej vojny, kedy Hannibalove vojsko počas obliehania tohto mesta zmohla malária. To bol aj jeden z dôvodov prečo Kartágo stiahlo svoje vojsko z Apeninského polostrova. Ďalším panovníkom, ktorý pocítil týchto „rímskych latentných bojovníkov“ bol vizigót Alarich. Rím dobyl v roku 410 n.l. no už na jeseň sa jeho vojská po jeho smrti stiahli (zomrel na následky malárie). Rovnaký dôvod na stiahnutie vojsk z Talianska mali Húni a Vandali v tom istom storočí.

Keď kresťania pomáhali blížnemu (nakazenému) svojmu

Keď sme spomínali, že Rím mal vo forme malárie určitého obrancu, tak zvyšné choroby sa zapríčinili o jeho úplný zánik. V Ríme evidujeme 3 veľké epidémie: Antonínsky mor (2st. n.l.), Cypriánov mor (3st. n.l.) a najkatastrofálnejší Justiniánov mor (6st. n.l.). Odhaduje sa, že v 2. storočí n.l. počas najväčšieho rozmachu Rímskej ríše žilo na jej území 60-70 mil. obyvateľov pričom v 6. storočí to bolo o 20 miliónov menej. Prvé dve epidémie spôsobili smrť v odhadoch od pár 100 000 ľudí po niekoľko miliónov. Tretia epidémia mala podľa odhadov na svedomí 20 až 50 mil. obetí (pri tejto epidémii sa prvýkrát objavuje baktéria Yersinia pestis, čo spôsobuje bubonický mor). Práve táto tretia epidémia spôsobila značné komplikácie v rímskom hospodárstve a prispela ku jeho celkovému zániku. Ako sme opisovali pri aténskom more tak aj pri týchto rímskych epidémiách ľudia prepadali strachu a panike. Svojich nakazených blízkych nechávali na ulici a tak títo beznádejní Rimania našli pomoc v kresťanských kláštoroch. Práve kresťanstvo na rozdiel od pohanských náboženstiev podalo ruku bezvládnym a chorým ľuďom, čo zvyšovalo jeho popularitu (odhaduje sa, že po uzákonenie Milánskym ediktom v roku 313 n.l. rástlo Kresťanstvo 40% za 10 rokov, pre porovnanie dnes rastú mormóni rovnakým tempom). Tieto udalosti potvrdzuje aj cisár Julián, ktorý bol pohan. Kresťanstvo teda v jeho ranných dobách vďačí aj epidémiám za to akým tempom rástli ale aj nevhodnou reakciou polyteistických náboženstiev na epidémie.

Čierna smrť

Dopomohol mor ku osídleniu Balkánu Slovanmi ?

V predošlej kapitole sme spomenuli Justiniánov mor ako najhoršiu epidémiu, ktorá postihla Rímsku ríšu a zapríčinila jej pád. V tomto období sa človek prvýkrát dostáva do

kontaktu z dovtedy nečinnou baktériou Yersinia pestis. Táto baktéria sa na človeka dostala z hlodavcov cez prenos pomocou blchy. V roku 540 sa znova cez obchodné trasy z Egypta toto ochorenie dostalo do Konštantínopola (Istanbul), kde nabrala rýchly priebeh hlavne kvôli kvapôčkovému šíreniu. Spočiatku cisár Justinián situáciu zvládol no na úrovni 230 000 mŕtvych systém skolaboval. Rímsku ríšu nezničila samotná epidémia v tomto období ale hlavne jej účinok vo viacerých vlnách počas nasledujúcich 200 rokov. Ako sme spomínali, Európa prišla o 1-2/3 obyvateľov čo značne zasiahlo hospodárstvo Východorímskej ríše. Polia boli vyľudnené, čo pri 50% dani na úrodu bol významný pokles pre štátne financie. Ďalším problémom boli vplyvom nízkej ponuky práce vysoké mzdy, ktoré sa cisár snažil regulovať. Práve táto kríza napomohla aj zrušeniu otroctva. Národom, ktorý najviac vyťažil z oslabenej Východorímskej ríše boli Slovania. Tí sa v tom čase ľahko dostali na Balkán, kde sa ich nepodarilo vytlačiť späť na východ. Pokúšal sa o to cisár Maurikios no kvôli oslabenému hospodárstvu nemal dostatok žoldu pre armádu, ktorá sa proti nemu vzbúrila a to ho nakoniec aj stálo život. Tento stav sa snažili zmeniť viaceré reformy, ako napríklad vytvorenie armády tvorenej z časti roľníkmi, ktorým za odmenu bol pridelený kus zeme. Štát takýmto spôsobom ušetril a ekonomika sa postupne začala spamätávať. Stav populácie sa na konci 9. storočia vrátil na pred morové úrovne a baktéria Yersinia pestis sa po roku 749 vytratila rovnako rýchlo ako aj prišla (to ostáva stále záhadou).

Prvá biologická zbraň

Táto baktéria neostala dlho nečinná a už v 14. storočí sa začala znova objavovať v Ázii. Príčina vzniku je rovnaká ako pri prvom objavení bubonického a pľúcneho moru a to prenesenie tejto baktérie z hlodavca na človeka

(zaujímavosťou je aj korelácia vhodných klimatických podmienok pre reprodukciu hlodavcov s výskytom moru). Tentoraz si však mor našiel inú cestu do Európy ako po obchodných trasách. Mongoli sa dostali do sporu s talianskymi Janovčanmi a začali obliehať ich mesto Kaffa na Kryme. Po dvojročnom obliehaní sa v mongolskom tábore objavila choroba a vojsko začalo vo veľkom umierať. Bol to práve mor, čo ukončil obliehanie tohto mesta (smrtnosť pri bubonickom more je viac ako 80%, pri pľúcnom skoro 100%). Mongoli sa ale chceli pomstiť svojim talianskym súperom a tak pred odchodom im začali kapultovať nakazené mŕtvolky priamo do mesta. Je to tak prvý zaznamenaný biologický útok, ktorý mal katastrofálne účinky. Janovčania túto chorobu rozniesli do svojho hlavného mesta a odtiaľ do celej Európy (treba ale podotknúť, že táto pandémia by si časom našla cestu do Európy z Ázie tak či tak). Podľa najnovších údajov si táto choroba vyžiadala až 60% populácie celého kontinentu. Keď sme pri prvých rímskych pandémiách vzdvihovali Kresťanskú cirkev ako spasiteľa pre nakazených, tak v tomto období sa ľudom otočila chrbtom. Tí odvážni kňazi, ktorí pomáhali svojim nakazeným veriacim, onedlho rovnako podľahli tejto chorobe. Cirkev tak disponovala len sebeckými a majetnými kňazmi, ktorí za svoju prácu požadovali zvýšenie plátov. Stávalo sa bežným zvykom, že kňazom sa zrazu stávali ľudia už po niekoľkých dňoch a to sa odzrkadlilo v ich neskúsenosti, nevzdelanosti a nepripravenosti pre tak ťažké povolanie. Práve táto kríza v cirkvi vydláždila cestu pre protestantské hnutie v 16. storočí na čele s Martinom Lutherom.

Ako pravé kiahne zničili dávne civilizácie Ameriky

V prvej kapitole sme písali o vyššej rezistencii nášho druhu *Homo sapiens* oproti neandertálcom voči rozličným patogénom. Bolo to spô-

sobené väčšími skúsenosťami nášho druhu s chorobami hlavne kvôli podnebiu, ktoré vytváralo podmienky pre mnohé vírusy. Podobne na tom boli aj Európania v dobe, kedy začali výpravy na novo objavený kontinent Ameriky. Európania boli multikultúrnymi národmi, ktoré medzi sebou udržiavali obchodné vzťahy a teda dochádzalo ku odovzdávaniu viacerých patogénov. Za mnoho rokov tohto procesu si tak európske národy vybudovali určitú imunitu na viaceré choroby. V dobe, kedy Krištof Kolumbus objavil Ameriku sa pôvodní obyvatelia tohto kontinentu dostali do kontaktu s dovtedy neznámymi chorobami importovanými práve od týchto prvých kolonistov. Španielsky dobyvateľ Cortéz sa vylodil len s pár stovkami vojakov tak ako je možné, že zničili ríšu s miliónmi obyvateľov (Aztékovia v 16. storočí mali 12mil obyvateľov). Keď Španieli dobýjali Latinskú Ameriku narazili na občiansku vojnu medzi Inkami spôsobenú epidémiou pravých kiahní. Podobne pri vojne proti Aztékom im pomáhal ich latentný spojenec a to boli znovu kiahne. Odhaduje sa, že na choroby prinesené z Európy zomrelo až 95% pôvodného obyvateľstva. Takáto degradácia pôvodného obyvateľstva uľahčila následné osídľovanie tohto kontinentu európskymi kolonistami.

Strach bol motorom v boji proti chorobám

V Londýne sa na začiatku 16. storočia začala šíriť choroba s príznačným názvom "anglická choroba." Bola to epidémia prevažne vyskytujúca sa len na Britských ostrovoch, ktorá sa vracala vo viacerých vlnách. Vtedajší panovník Henrich VIII. bol veľmi opatrný voči tejto chorobe a tak v kráľovskej domácnosti pôsobilo 6 najlepších lekárov z krajiny, medzi ktorými bol aj autor vôbec prvej príručky anatómie. Tento kráľ si nechával vyhotovovať viacero liekov a tiež dbal na dodržiavanie odstupov v prípade, ak bol niekto z jeho okolia podozri-

vý na ochorenie. Rovnako počas veľkého zamorenia Londýna touto epidémiou v roku 1517 sa rozhodol presunúť do karantény do mesta Richmond. Priestory jeho palácov boli často dezinfikované ohňom alebo octom. V mnohých z týchto opatrení (čo sú aj dnes bežné) bol tento obozretný kráľ priekopníkom. Ďalším objavom v tej dobe bol aj známy morový kostým v tvare havrana. Často sa tento kostým pripisuje morovej epidémii počas 14. storočia no v skutočnosti bol prvý krát použitý až jedným dvorným lekárom francúzskych monarchov v roku 1619. V tom čase bol Paríž sužovaný morovou epidémiou a tento oblek mal chrániť lekárov pred nakazením. V zobáku tohto obleku sa nachádzala zmes bylín, ktoré mali vyčistiť vzduch od baktérii (neúčinné). Tento oblek bol však účinný pri prenose nákazy dotykom ale čiastočne aj pred kvapôčkovou infekciou (hlava bola celkom zakrytá a ruky boli v rukaviciach z kože). Musíme ale povedať, že tieto kostýmy boli v podstate predchodcom dnešných hazmat oblekov a teda na tú dobu to bol veľký pokrok v ochrane pred nakazením.

Dlhý a náročný boj s epidémiou má zmysel

Epidémiu pravých kiahní sme už spomínali v súvislosti s Americkým pôvodným obyvateľstvom. Táto choroba však v 5 ročných intervaloch výskytu rovnako sužovala aj

náš kontinent. Na boj proti tejto nákaze lekári využívali tzv. proces variolizácie, ktorí spočíval vo fúknutí prášku z chrást nakazenej osoby do nosných dierok zdravej osoby (nakazená osoba musela mať ľahký priebeh choroby pravých kiahní). Takýmto spôsobom ľudia prekonali ľahký priebeh choroby a stali sa voči tejto epidémii imúnni. V Uhorsku máme prvé zmienky o využití tohto procesu u prešovského lekára, ktorý v roku 1721 takto zaočkoval svoju dcéru. Treba ale podotknúť, že na začiatku sa to hlavne u vidieckeho obyvateľstva stretlo s veľkou nevôľou. Dôveryhodnosť a efektívnosť tohto procesu chcela podporiť aj uhorská panovníčka Mária Terézia, ktorá v roku 1768 dala takto zaočkovať svoje dve deti. V tomto období si už ale anglický lekár Edward Jenner začal všímať súvislosť medzi kravskými kiahňami a dojičkami kráv. Preukázal, že tieto zvieratá majú len lokálnu formu nákazy a teda nemajú kiahne po celom tele. Dojičky, ktoré sa infikovali od kráv boli potom imúnne voči ľudským pravým kiahňam. V roku 1796 tento lekár preniesol tekutinu z nakazenej osoby kravskými kiahňami na zdravého osemročného chlapca. Ten sa po 6 týždňoch vyliečil a po následnom zaočkovaní pra-

vými kiahňami chorobu už nenadobudol. V roku 1801 sa bratislavský lekár odhodlal vykonať prvú vakcináciu (slovo vakcinácia pochádza z lat. slova vacc-krava) a už v auguste tohto roka bolo celkovo vakcinovaných až 63 osôb (z toho sa objavila len jedna anomália a 2 neúspešné prípady). V Uhorsku došlo ku všeobecnej akceptácii vakcinácie až v 70. rokoch 19. storočia. Môžeme dnes povedať, že boj s touto epidémiou bol definitívne ukončený a WHO vyhlásila pravé kiahne v roku 1980 za vyhubené.

Cholera sa postupne vytratila

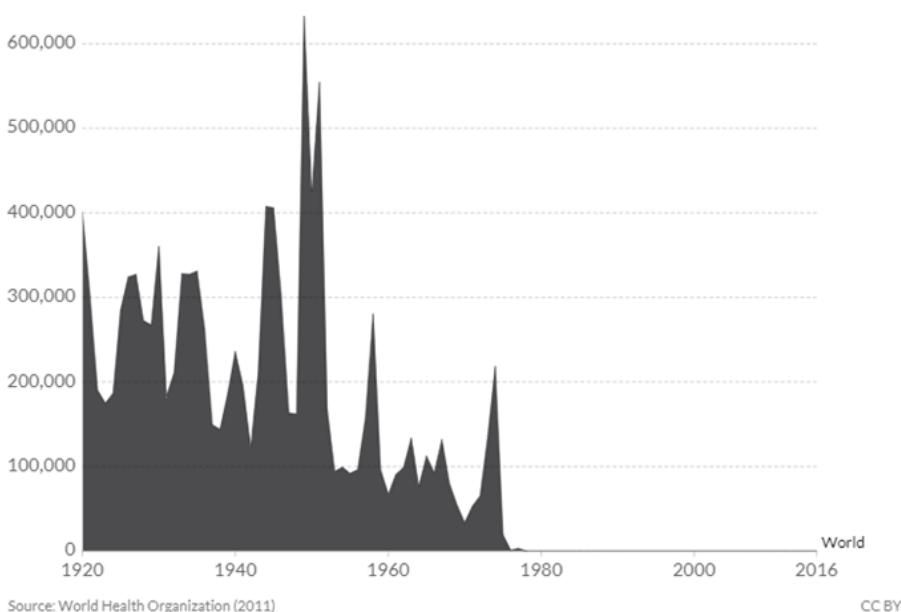
Epidémia cholery sa na naše územie dostala cez východnú časť Slovenska v roku 1831 od ruskej armády. Vtedajšia vláda sa dozvedela o rozšírení tejto choroby pri východných hraniciach už v roku 1830 a tak vydala dekrét, ktorý nariadil zatvorenie hraníc štátu a armáda kontrolovala cesty a chodníky na hraniciach. Zabránenie vstupu cholery na naše územie sa však nepodarilo a táto nákaza sa začala rýchlo šíriť. Vláda na to zareagovala zatvorením miest, kde sa koncentruje veľké množstvo ľudí (zatvorené boli: školy, kostoly, krčmy, miestne trhy, obchody, hostince etc.). Vláda ďalej vymenovala špeciálnych komisárov, ktorí mali kontrolovať šíre-

nie nákazy v jednotlivých mestách. V prípade ak sa objavilo mesto s viacerými nakazenými občanmi, bolo ihneď uzavreté. Táto choroba sa po zbytok storočia stále objavovala no stále s menšou intenzitou. Na začiatku 19. storočia pripadalo na jedného lekára 75-tisíc pacientov pričom na konci storočia to už bolo len 3700. To bolo spôsobené budovaním nemocníc ale aj rozvojom kúpeľníctva, keďže táto choroba mala priamy súvis s dodržiavaním hygienických návykov. Ďalším sektorom, ktorí na tejto situácii ťažili boli tlačové médiá. Tie formou novín pravidelne informovali občanov o nových nariadeniach ale aj o aktuálnej situácii s vývojom nákazy.

Španielska chrípka nie je z Španielska

Epidémia Španielskej chrípky sa začala objavovať už v marci roka 1918 v Americkom meste Kansas. Odtiaľ sa postupne začala šíriť najskôr v USA a neskôr aj v Európe a všade na svete. Celkovo sa odhaduje, že tejto nákaze podľahlo 2-5% svetovej populácie, čo je viac ako počas celej Prvej svetovej vojny. Táto choroba mala vytvorené skvelé podmienky na rýchle a celoplošné šírenie. Na vojenských frontoch bola mizerná hygiena a vysoká koncentrácia ľudí na jednom mieste a tak prvá vlna tejto pohromy trvala od polovice apríla do začiatku júla 1918. Tento prvý úder Španielskej chrípky bol oveľa menej smrteľný ako ten, ktorý prišiel už v auguste. Druhá vlna si pripísala najväčšiu časť obetí, čomu pomáhali aj bujaré oslavy ukončenia vojny počas novembra 1918. Trvala približne do konca decembra a tretia vlna, ktorá za ňou nasledovala mala len mierny priebeh (aj keď trvala najdlhšie). Európska verejnosť sa o tejto nákaze dozvedela zo Španielskych novín, ktoré boli v tej dobe bez cenzúry. Krajiny Ústredných veľmocí a aj krajiny dohody sa snažili hrozbu tejto nákazy držať pred verejnosťou (hlavne armádou) v tajnosti, aby

Global number of reported smallpox cases

nedošlo ku poklese morálky na bojisku. Španielsko bolo v tom čase nezávislým štátom a tak ako prvé publikovalo aktuálne informácie spojené s touto chorobou. Preto nesie táto choroba aj názov Španielska chrípka. Človek, ktorý sa nakazil touto chrípkou trpel horúčkami, suchým kašľom, teplotou a náhlým krvácaním z uší alebo nosa. Opatrenia zavedené proti šíreniu nákazy boli skoro rovnaké ako pri súčasnej korona kríze (spomenieme len jeden detail, kedy na obmedzenie počtu ľudí v električkách v Bratislave mohlo byť naraz vo vnútri len toľko ľudí, koľko bolo aj miest na sedenie). Ak sa pozrieme na vývoj hospodárstva v tom čase tak máme vďaka obmedzeným štatistickým záznamom len hmlistý pohľad na vtedajšiu situáciu. Odhaduje sa, že počas obdobia 1918-1921 klesol v rozvinutých krajinách HDP na obyvateľa o 6%. Z amerických záznamov vieme, že vďaka vysokej smrtnosti populácie rástli aj mzdy občanov (znížená ponuka práce tlačí na vyššie mzdy; rovnakú situáciu sme už spomínali v Ríme). Rovnako zo záznamov vieme, že kríza mala krátke trvanie a teda jej priebeh pripomínal písmeno V. Podobnú situáciu akú v súčasnosti zažívali poľskí baníci (šírenie COVID-19) zažili aj baníci v Tennessee počas Španielskej chríp-

ky. Evidovali tam prepád výroby o 50%.

pandémia COVID-19

Súčasná situácia s pandémiou COVID-19 (ako už aj čitatelia postrehli) je úplne iná ako v minulosti. Kým naši predkovia na vírusové ochorenia zomierali vo veľkom, tak dnes je smrtnosť tejto choroby na úrovni 3% (pľúcny mor bol na úrovni skoro 100%). Za takéto nízke číslo vďačíme hlavne tisícim rokovi skúsenosti s bojom proti rôznym epidémiám počas našej histórie. Ako sme spomínali počas celého tohto textu, každá choroba tlačila ľudí do toho aby skúšali a objavovali nové metódy ako znižovať počty obetí. To na akej úrovni je dnešná medicína je práve vďaka predošlým chorobám. V súčasnosti sme už veľmi blízko od objavenia vakcíny na chorobu, ktorú poznáme menej ako rok (spomeňme si ako dlho trvalo ľudstvu vynájsť vôbec prvú vakcínu). Dnes máme k dispozícii špičkové technológie v prípade ťažkého priebehu ochorenia a tiež zástupy vysoko vzdelaných odborníkov, ktorí zabezpečujú tú najlepšiu zdravotnú starostlivosť. Na druhej strane však využívame aj rovnaké metódy ochrany proti šíreniu ako v minulosti (rúška – využívané už počas Španielskej chrípky, zatváranie škôl a pohostinstiev – rovnako

ako v čase epidémie cholery). Tak ako predošlé epidémie nás niekam posunuli tak určite ani táto súčasná nebude výnimkou. Pozrime sa ako sa tlačia do popredia technológie, ktoré uľahčujú komunikáciu medzi dvoma ľuďmi bez toho aby sa stretli. Rovnako tak vidíme veľké pokroky vo farmaceutickom priemysle, do ktorého viaceré vlády investovali obrovské finančné prostriedky. Táto pandémia sa tak pre našu spoločnosť z dlhodobého horizontu stáva príležitosťou na posun smerom dopredu a zároveň si zobrať poučenie z minulosti. (mm)

Vplyv amerických prezidentských volieb na ekonomiku

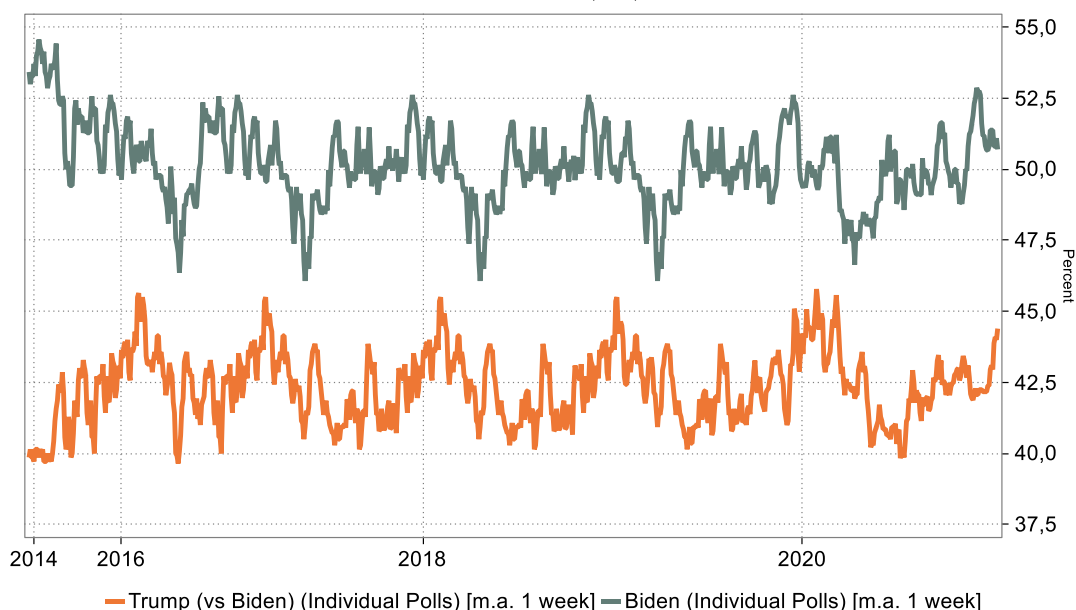
Americký boj demokratov a republikánov o stoličku prezidenta USA každé štyri roky priťahuje množstvo pozornosti z celého sveta. Boj ešte súčasného prezidenta Spojených štátov Donalda Trumpa (republikán) proti bývalému viceprezidentovi Joeovi Bidenovi (demokrat) sa pomaly blíži ku koncu a 3.11.2020 sa voľba prezidenta definitívne uzavrie. Je samozrejmé, že zvolenie jedného z finálnych dvoch kandidátov výrazne ovplyvňuje smerovanie jednej z najsilnejších a najvplyvnejších veľmocí sveta (ich hrubý domáci produkt je vo výške 19 biliónov dolárov a tvoria okolo 16% globálneho HDP) a podľa jednotlivých svetonázorov a presvedčení daných kandidátov sa bude krajina v budúcich rokoch formovať. Ako sa však celkovo správa ekonomika pred voľbami a čo sa deje na trhoch? Mesiace pred voľbami sú pre americké trhy historicky menej priaznivé. Od roku 1922 bola viac ako polovica trojmesač-

ných období pred voľbami mierne negatívna, čo odrážajú hlavné indexy (S&P 500, Dow Jones). Je to najmä kvôli tomu, že voľby v USA zvyčajne spôsobujú zvýšenú volatilitu trhu, najmä ak je ich výsledok neistý pričom pár mesiacov po voľbách sa trhy väčšinou zotavili. V súčasnosti je však situácia trochu odlišná vplyvom pandémie, ktorá naopak vytvorila akúsi technologickú bublinu na trhu a preto sa hlavné indexy správajú trochu inak ako bolo zvykom (čiže majú aktuálne tendenciu skôr naberať na hodnote). Keď sa dostane k moci nová strana, analytici zistili, že zisky na akciových trhoch boli priemerne 5 percent. Keď je znovu zvolený ten istý prezident alebo ak si jedna strana zachová kontrolu nad Bielym domom, návratnosť bola o niečo vyššia, na úrovni 6,5 percenta. Čo sa už týka víťazstva konkrétnych kandidátov, ak vyhrá Joe Biden predpokladá sa, že by dolár mohol oslabiť pretože sa všeobecne pova-

žuje za menej koncentrovaného kandidáta na trhy ako Trump. Naopak Bidenova fiškálna politika zameraná na väčšie zadĺženie by tiež mohla poskytnúť podporu drahým kovom akým je napríklad zlato, ktoré sa v čase neistôt považuje za bezpečný prístav. Môžeme teda vidieť, že voľby v mnohom ovplyvňujú aj trhy. Nehovoriac o obchodnej vojne s Čínou, ktorá sa pri prípadnom zvolení Bidena môže vyvíjať úplne inak ako tomu bolo doteraz. Voľby sú preto dôležité nielen pre USA ale aj pre ostatné krajiny naviazané na túto svetovú veľmoc. (pd)

2020 General election

RealClearPolitics (RCP)

MACROBOND

Pandémia ovplyvnila ceny bývania vo veľkomestách

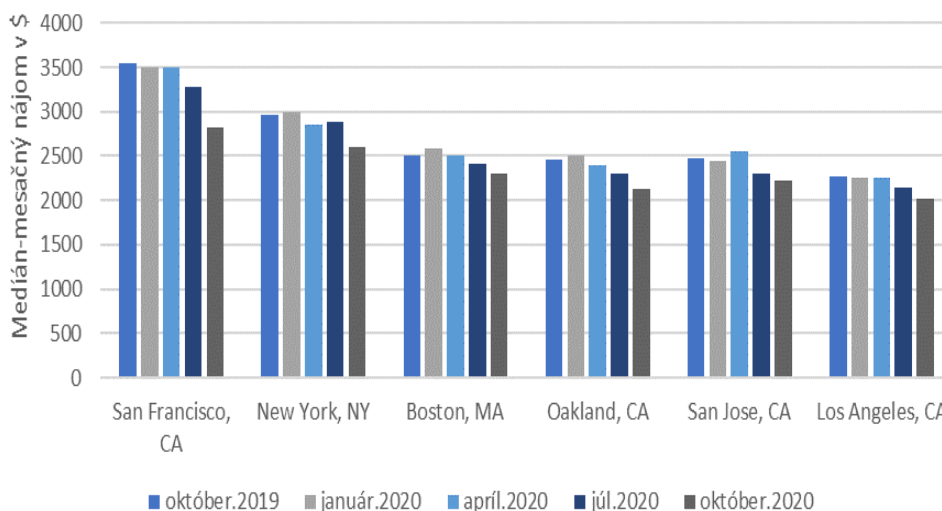
V súčasnosti môžeme pozorovať nižšie nájomné v amerických veľkomestách ako San Francisco, New York či Boston. Kým v januári bol medián nájomného za jednoizbový byt v San Franciscu \$3 500, v októbri len \$2 830. Pokles nájomov v kalifornských mestách začal v lete, ale napríklad New York znamenal nižšie ceny bývania už na jar. Medián nájomného pre jednoizbový byt v NYC klesol z \$3 500 v januári na \$2 600 v októbri. Obdobný trend sa týka aj väčších bytov. Nižšie nájomné odzrkadľuje situáciu na trhu, kde sa znížil dopyt po bývaní v týchto drahých lokalitách. Viaceré firmy ohlásili prechod na prácu z domu dlhodobo, napríklad Google nariadil home office pre svojich zamestnancov minimálne do júla 2021. Podobne sú na tom aj iné veľké korporácie sídlia v Kalifornii. Priemerná mesačná mzda v čistom je v San Franciscu, ktoré je z hľadiska nájomného najdrahším mestom USA, \$8 200. Nie je teda prekvapivé, že niektorí

obyvatelia sa rozhodli vykonávať prácu z domu z cenovo výhodnejšieho bývania. Rovnako sú na tom aj študenti, keďže mnohí sa tento rok vzdelávajú distančne. Ďalším faktorom je strata zamestnania, ktorá mohla viesť k presťahovaniu sa. Veľkomestá značne postihnuté pandémiou tiež výrazne obmedzili prevádzky rôznych druhov podnikov a tak mnohí obyvatelia bez záväzkov a vzťahu k mestu boli motivovaní sa odsťahovať.

Pokles turizmu počas pandémie znamenal tiež menší záujem

o krátkodobé prenájmy, čo videlo k zvýšeniu ponuky bytov na dlhodobý prenájom napríklad v Prahe, kde bolo Airbnb v uplynulých rokoch veľmi obľúbené. Znížil sa tu však tiež dopyt po nájomných bytoch, chýbajú napríklad vysokoškooláci. Pokles ceny je viditeľný hlavne v historickej Prahe I, kde je priemerný nájom teraz o 25% nižší ako v októbri minulého roka. Priemerné nájomné bytu s rozlohou 60 m² v Prahe bolo pred rokom 19 785 czk, teraz 17 179 czk, čo je 13% pokles. (th)

Nájomné — jednoizbový byt, USA

Digitálny čínsky jüan

Vznik digitálnych peňazí priniesol do modernej a technologicky rozvinatej spoločnosti nové formy platieb. Asi prvou kryptomenou, ktorá väčšine ľudí vzbudila záujem je Bitcoin, no v súčasnosti sa do popredia dostávajú aj elektronické meny krajín. Ako prvá krajina sa k takémuto cieľu prihlásila Čína. S vývojom tejto meny začínala už v roku 2014 a za ňou nasledovali s rovnakým nápadom aj armáda USA či Európska únia. Mena by mohla pomôcť znížiť

náklady, ktoré sú potrebné na obeh bežných papierových peňazí. Technicky však čínsky digitálny jüan ešte nie je kryptomenou, keďže ho kontroluje a spravuje centrálna banka. A vieme, že jedným z dôležitých znakov kryptomien je práve to, že nie sú nikým a ničím regulované. Môžeme teda skôr povedať, že zatiaľ je táto čínska mena len nejakou formou digitálnej fyzickej meny. Potencionálnym problémom tejto meny môžu byť aj práve

spomínaná centralizácia, ktorá sa v komunistickej Číne môže ľahko stretnúť so stratou ochrany súkromia. Momentálne je táto téma aktuálnou preto, že v Číne pokračuje testovanie tejto meny a to nasledovne: ľuďom z mesta Šen-čen dala Čínska národná banka digitálne peniaze v hodnote 1,3 milióna eur aby tieto peniaze využili na nákupy. Okolo 50 tisíc náhodne vybraných obyvateľov dostalo v online obálke okolo 25 eur. Pokus u spotrebiteľov

nemal až takú veľkú podporu keďže sa táto forma platieb podobá na tie už existujúce. Je zatiaľ teda neisté akú by mala táto mena v krajine obľubu po jej oficiálnom zavedení. Záujmom Číny však aj napriek tomu

pre zavedenie tejto meny môžu byť aj zlé vzťahy medzi nimi a USA. Obchodné vojny mohli podnietiť rýchlejší postup vývoja meny aby oslabil význam amerického dolára ako rezervnej meny. Rovnako tak sa

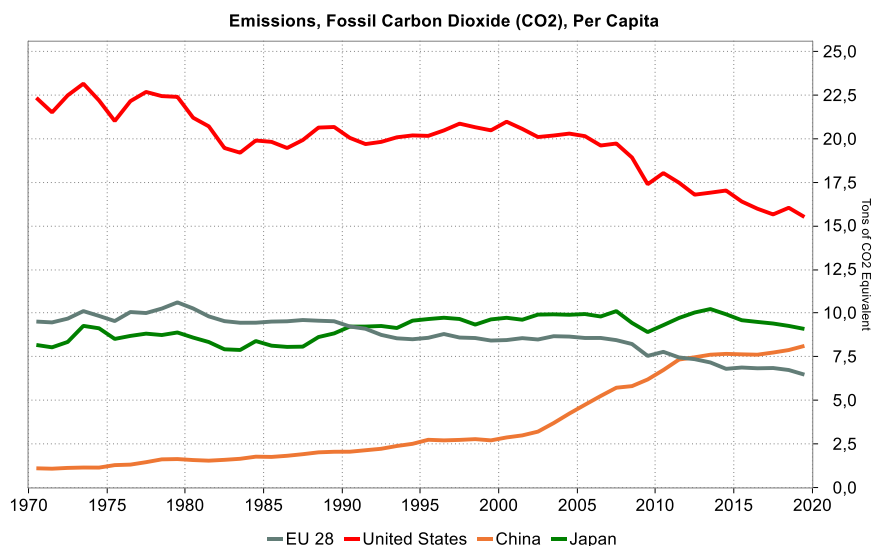
ponúka otázka či Čína pre rozšírenie svojej digitálnej meny pre iné centrálné banky bude ochotná zdieľať informácie alebo sa mena uzavrie len na čínske územie čím stratí globálny potenciál. (pd)

Japonsko ohlásilo uhlíkovú neutralitu

Tretia najväčšia ekonomika sveta ohlásila cieľ uhlíkovej neutrality do roku 2050. Realizácia dekarbonizovanej spoločnosti je dôležitým krokom k zvráteniu katastrofálnej situácie v environmentálnej oblasti. Len pre porovnanie Čína ohlásila splnenie tohto istého cieľu až o desať rokov neskôr ako Japonsko. V roku 1990 bola svetová klimatická konferencia, už na ktorej sa riešil problém s emisiami a 36 (bez USA aj Kanady) krajín sa zaviazalo obmedziť svoje emisie skleníkových plynov. Deväť krajín (Rakúsko, Dánsko, Island, Japonsko, Lichtenštajnsko, Luxembursko, Nórsko, Španielsko a Švajčiarsko) sa však muselo uchýliť k mechanizmu flexibility, pretože ich národné emisie boli o niečo väčšie ako ich ciele. Zaviazali sa znížiť svoje súhrnné emisie od základného roku 1990 o 4%. Ich priemerné ročné emisie v rokoch 2008–2012 boli 24,2% pod úrovňou roku 1990. Preto vysoko prevýšili svoje súhrnné nasadenie. Ak sa zahrnú aj USA a Kanada, emisie sa znížili o 11,8%. K veľkému zníženiu došlo najmä vďaka zániku ZSSR, ktorý výrazne napomohol znížiť emisie východného bloku o desiatky percent. Aj keď tieto krajiny počas obdobia záväzkov z Kjóta výrazne znížili svoje emisie, ostatné krajiny (ako USA a Čína) zvýšili svoje emisie natoľko, že globálny emisie vzrástli od roku 1990 do roku

2010 o 32%. Po už spomínanom rokovaní bola ešte ďalšia svetová konferencia, ktorá nastavila ciele zas na ďalšie nové obdobie. Je teda zrejmé, že klimatický problém je dlhotrvajúci a nedá sa vyriešiť zo dňa na deň. Záväzky krajín z minulých konferencií sú toho dôkazom preto aj cieľ aktuálneho rýchleho a progresívneho prístupu Japonska ku globálnemu otepľovaniu, ktorý má priniesť transformáciu japonského priemyslu a ekonomiky je otáznou. Zaujímavosťou je aj to, že ešte v súčasnosti Japonsko buduje desiatky elektrární závislých od uhlia. Dosiahnutie obmedzenia produkcie uhlíka do atmosféry chcú zabezpečiť najmä prostredníctvom masívneho rozšírenia solárnych elektrární či spätného spracovania vypúšťaného oxidu uhličitého. Ešte do roku 2030 by

mala výroba jadrovej energie predstavovať 20% japonských energetických potrieb, obnoviteľná energia 22% až 24%, zatiaľ čo 56% bude pochádzať z tepelnej energie. Japonsko je aktuálne piatym najväčším producentom skleníkových plynov na svete. V prepočte na obyvateľa má krajina emisie CO₂ vo výške 9,32 ton. Ročné emisie oxidu uhličitého zo spaľovania fosílnych palív na výrobu energie a cementu sú v Japonsku na úrovni 1,12 miliárd ton. V roku 1994 bol podiel japonských emisií na tom globálnom cez 5% pričom v súčasnosti je to o niečo menej, a to okolo 3,3%. Z tohto môžeme teda vidieť, že Japonsko emisie znižovalo, no aj napriek tomu je stále piatym najväčším producentom na svete. Na prvých priečkach v celosvetovom meradle je Čína (až takmer neuveriteľ-

ných 30% globálnych emisií), USA (16%) a EÚ (10%). Slovensko v tejto štatistike zohráva len veľmi zanedbateľnú rolu s 0,1%. Podľa typu paliva sú japonské emisie zložené najmä z uhlia (450 mil.ton), ropa (440 mil. Ton) či zemný plyn (240

mil. Ton). Japonsku v boji s klimatickou krízou nepomohol ani výbuch jadrovej elektrárne Fukušima v roku 2011, po ktorej sa na nejaký čas odstavila činnosť všetkých jadrových elektrární v krajine. Takéto obmedzenie smerovalo

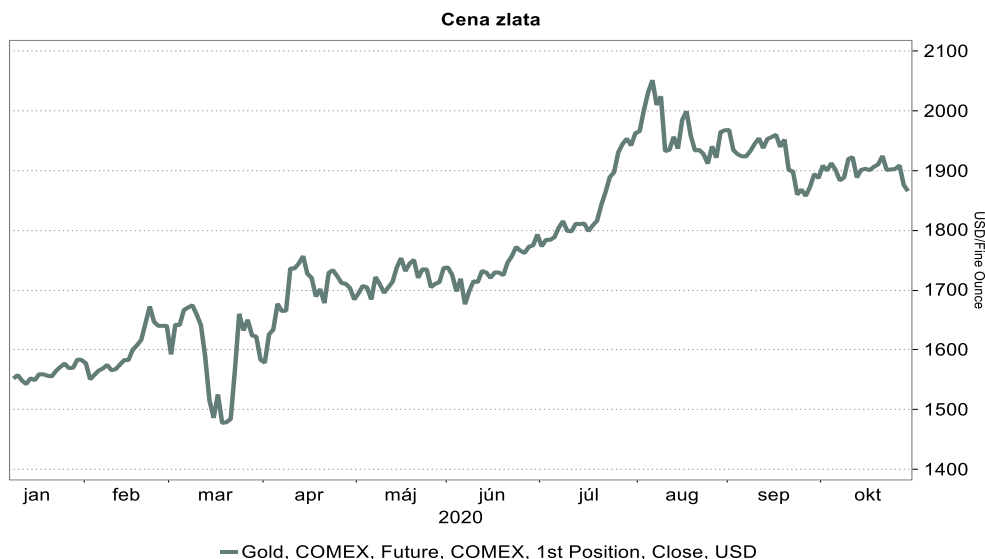
k následnej vyššej spotrebe fosílnych palív. Najnovší sľub krajiny bude teda značne náročný, no alarmujúca klimatická situácia si musela vynútiť rázne kroky od najväčších znečisťovateľov ovzdušia na svete. (pd)

Vývoj na trhu so zlatom

Drahé kovy sú v aktuálnych krízových časoch na výsluní. Zlato ako historicky považované za miesto bezpečia si počas pandémie nabralo z februárových v priemere 1550 dolárov za uncu v auguste až takmer 2100 dolárov za uncu. Odvtedy však cena zlata klesá a posledné dva mesiace osciluje okolo hodnoty 1900 dolárov za uncu. Po nástupe krízy cena rýchlo narástla hore, leto prinieslo uvoľnenie na trhoch a preto investori hľadali už aj iné investície ako do „bezpečných“ kovov. Tretí kvartál tohto roku preto zaznamenal pokles a dopyt po zlato sa znížil v treťom štvrtroku na 892,3 tony. Z hľadiska zloženia je klenotníctvo najväčšou zložkou dopytu a práve tento dopyt poklesol medziročne o 29% na 333 ton. Je to síce o niečo viac ako v druhom kvartáli kedy tento dopyt poklesol

absolútne najviac, no stále je o tretinu nižší ako tomu bolo rok predtým. Naopak, dopyt po minciach a tehličkách posilnil a medziročne vzrástol o 49% na 222 ton. Čím je to spôsobené? Na západných trhoch a v Turecku vzrástol dopyt práve po tomto druhu investícií do zlatých predmetov, všeobecne sa to však nepovažuje za najšikovnejšiu investíciu keďže majú vysoké náklady na skladovanie a zároveň nechávať zlaté tehly ukryté niekde doma nie je múdre riešenie. ETF fondy obchodujúce s cennými papiermi krytými zlatom naopak prilákali viac investorov a ich objem sa medziročne zvýšil o 272 ton. Čo sa týka ponuky zlata, tá v treťom kvartáli poklesla medziročne o 3% na 1220 ton. Tretí kvartál tak celkovo zatiaľ pôsobí neisto, do posledného štvrtroku tohto ro-

ka sa predpokladá, že dopyt v Číne a Indii po šperkoch by sa opäť mohol navýšiť a taktiež, že by centrálné banky mohli zlata začať nakupovať viac. Krajiny rovnako pokračujú v udržiavaní nízkych úrokových sadzieb, čo znamená ešte stále značnú neistotu na trhoch a teoreticky by to mohlo zlato do budúcich mesiacov pomáhať. Čo bude s cenou zlata je však otáznak nakoľko už augustová nafúknutá cena zlata bola pravdepodobne vysoko nadhodnotená, čo sa následne prejavilo 200 dolárovým prepadom za uncu počas pár týždňov. Opätovne zvyšujúca sa neistota vplyvom silnej druhej vlny pandémie tak môže (no nemusí) vytvoriť ideálne podmienky pre opakujúci sa nárast cien zlata. (pd)

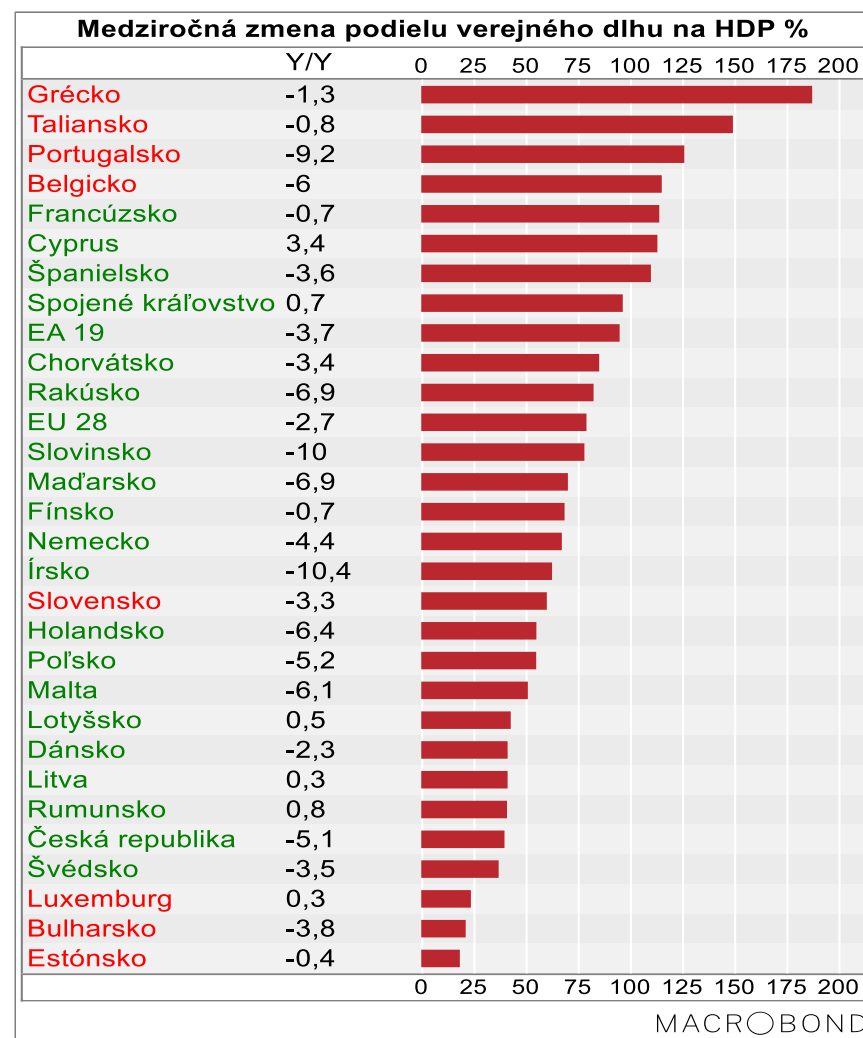

MACROBOND

Dlhy krajín EÚ rastú

Znižujúci sa hrubý domáci produkt krajín Európskej únie ako jednotlivcov (a teda aj ako zoskupenia celého) a zvyšujúce sa vládne výdavky spojené najmä s aktuálnou pomocou v rámci pandémie majú jednoznačný dopad na neustále sa zvyšujúce sa zadlžovanie krajín. EÚ v druhom kvartáli medziročne zaznamenala nárast dlhu v pomere k hrubému domácejmu produktu z 79,7% na 87,8% (z 10,94 biliónov eur na 11,86 biliónov eur). Z pohľadu štruktúry samotného dlhu ide o medziročnú zmenu najmä v dlhových cenných papieroch, ktorých objem sa zvýšil 8,8 bilióna eur na 9,65 bilióna eur. Spôsobené to môže byť najmä tým, že centrálna banka si viac požičiavala aby mohla dodatočne viac pomáhať krajinám v boji s pandemickou krízou. Pôžičky sa taktiež zvýšili z 1,74 bilióna na 1,83 bilióna eur. Európska únia je hlavným hnacím motorom pomoci

naštartovania ekonomík, hlavný balík pomoci poskytla v objeme 750 miliárd eur z čoho bude mať Slovensko približne 8 miliárd. Čo sa týka dlhu jednotlivých krajín, suverénne vyhráva Grécko so 187,4% dlhom, Taliansko 149,4%, Portugalsko 126,1% a Belgicko 115,3%. Naopak najmenší dlh v druhom kvartáli tohto roku zaznamenali krajiny ako Estónsko 18,5%, Bulharsko 21,3% a Luxembursko 23,8%. Slovensko sa v súčasnosti pohybuje nad hranicou

60% v pomere k hrubému domácejmu produktu. Môžeme teda vidieť, že znižovanie HDP a zvyšovanie výdavkov majú významný dopad na výšku dlhu v krajinách. Súčasná situácia s koronavírusom však pre tento problém priaznivá nie je a vyzerá to skôr tak, že dlhy sa budú navyšovať ešte aj v budúcnosti. Vykúpením bude vakcína, ktorá dovoľí krajinám sa viac nadýchnuť a tým oživiť jednotlivé hospodárstva. Kedy však bude, nie je jasné a monetárna poli-

tika EÚ bude zatiaľ musieť pripraviť dostatočne dobré prostredie na ochranu ekonomík. Netreba však zabúdať na to, že mnohé krajiny ako napríklad Grécko malo vysoký dlh ešte pred príchodom pandémie, a tak nemôžeme celú problematiku dlhu pripisovať len koronavírusu ale aj iným chybám krajín, ktoré viedli k astronomicky vysokým dlhom. (pd)

Rast HDP na obyvateľa v Českej republike

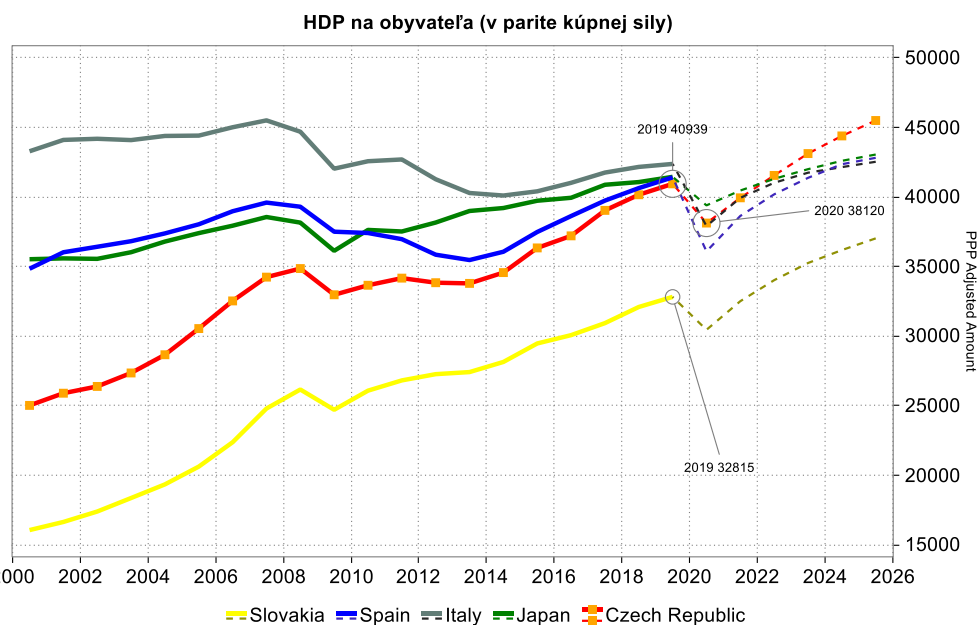
Podľa Medzinárodného menového fondu (MMF) je hrubý domáci produkt na obyvateľa tento rok v Českej republike 38 120 medzinárodných dolárov. Je to teda prepočet paritou kúpnej sily meny a je v stálych cenách. Česko zaznamenalo pokles oproti minulému roku, ktorý však nebol tak výrazný ako v Španielsku a Taliansku, ktoré Česko dlhodobo v HDP na obyvateľa dobiehalo a tento rok aj predbehlo. V Španielsku bolo HDP na obyvateľa 36 086 medzinárodných dolárov a v Taliansku 37 905. Tieto dve krajiny boli v prvej vlne koronavírusu výrazne zasiahnuté, čo sa odzrkadlilo na prepade HDP.

Prvý údaj o Česku z roku 1995 činí 22 755 medzinárodných dolárov na obyvateľa. Prognóza MMF je, že v roku 2025 bude HDP na obyvateľa v ČR 45 490 medzinárodných dolárov

v stálych cenách, čo je viac ako prognózuje pre Španielsko (42 808), Taliansko (42 524) a dokonca aj Japonsko (43 044). Česko by tak obsadilo 25. priečku v bohatstve na obyvateľa.

Slovensko malo v roku 1993 HDP na obyvateľa 12 067 medzinárodných dolárov, v roku 2020 je 30 448 medzinárodných dolárov

a prognóza na rok 2025 je 37 200 medzinárodných dolárov. Česi sú tak už teraz bohatší ako Slováci o päť rokov. Rozdiel medzi Slovenskom a Českom bol najvýraznejší v roku 2006, vyše 10-tisíc medzinárodných dolárov, následne sa značne znižoval do roku 2013, keď bol 6,3-tisíc. V ďalšom období sa rozdiel opäť prehĺbil a v posledných troch rokoch činí okolo 8-tisíc. (th)

Obchod s notebookmi počas pandémie

V januári 2020 sa objem importovaných notebookov pohyboval v hodnote okolo 2,6 miliardy eur. Zimné mesiace bývali bežne po minulé roky objemovo silnejšie nakoľko ľudia buď nakupujú na Vianoce alebo využívajú povianočné zľavy a výpredaje. V období február-september 2019 sa pohybuje objem importu tohto tovaru priemerne okolo 1,7-1,8 miliardy eur. Rok 2020 sa však výraznejšie vymyká priemerným hodnotám. Príchod pandémie so sebou priniesol presun obyvateľstva z plne vybavených kancelárií do pohodlia domo-

va a státisíce študentov zo škôl do domáceho vyučovania. Tieto trendy sa teda zákonite museli spájať s vyšším technologickým dopytom. Medziročné porovnanie importu notebookov EÚ v apríli ukazuje navýšenie o 800 miliónov eur, v máji o 900 miliónov eur a jún dosiahol takmer neuveriteľné navýšenie o jednu miliardu eur. Apríl sa však s objemom importovaných notebookov zapísal ako historicky najvyšší, a to takmer 2,9 miliardy eur. V období od januára-júla sa v objemovom medziročnom porovnaní podľa importu nachádzali kra-

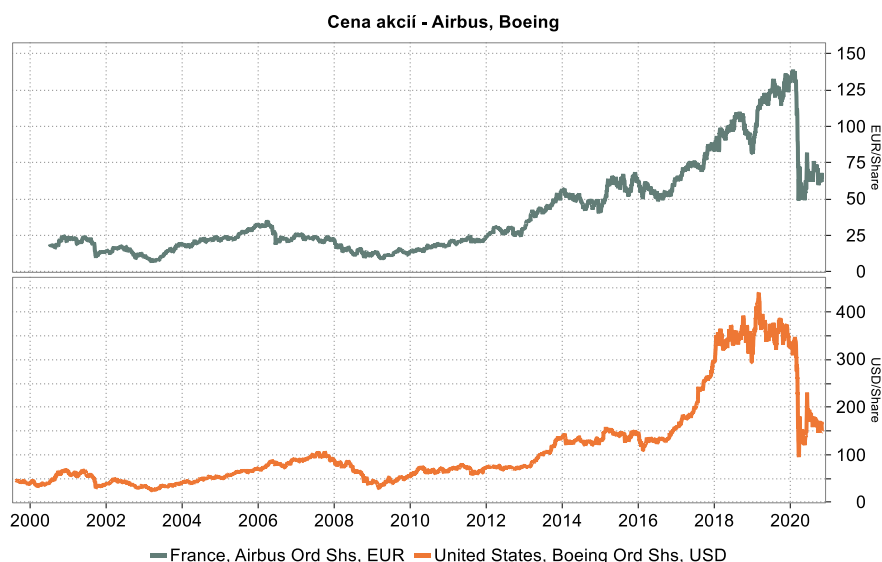
jiny: Rumunsko (+38%), Dánsko (35%), Slovensko (+27%) a Taliansko (+26%). Najmenší nárast bol zachytený v Lichtenštajnsku (2%), Chorvátsku (2%) a Slovinsku (3%). Jedinou krajinou spomedzi EÚ27, ktorej import klesol bolo Estónsko o 0,3%. Je veľmi pravdepodobné, že takýto narastajúci trend bude pokračovať aj v budúcom období keďže po úspechoch sa možno bude zavádzať home office pre mnohých aj natrvalo s čím sa môže spájať aj dodatočne opätovný zvýšený dopyt. (pd)

Nelegálne úľavy Boeingu budú mať dohru

15 rokov trvajúci spor medzi konkurenčnými výrobcami lietadiel – európskym Airbusom a americkým Boeingom Svetová obchodná organizácia (WTO) tlačí ku koncu. Už dávnejšie bolo skonštatované, že Boeing v USA dostával nelegálne daňové úľavy od štátu Washington, ktoré poškodili predaj Airbusu. Odpoveď Európskej únie nenechala na seba dlho čakať a v tomto transatlantickom spore prišla s nápadom zavedenia ciel na dovoz tovarov zo Spojených štátov v hodnote 4 miliardy dolárov ročne. Pôvodne však Európska únia požadovala výšku tohto cla až trojnásobne vyššiu, čo však neprešlo cez Svetovú organizáciu. WTO v októbri 2020 odobrila Európskej komisii zavedenie takýchto sankcií voči USA (len pre zaujímavosť WTO už pred rokom povolila rekordné sankcie USA voči európskemu tovaru vo výške 7,5 miliárd dolárov). Očakáva sa uvalenie ciel na dlhý rad dovozov vrátane lietadiel vyrobených v Spojených štátoch spolu s traktormi, sladkými zemiakmi,

arašidmi, mrazeným pomarančovým džúsom, tabakom, kečupom a tichomorským lososom. Európska únia ešte zatiaľ k clu nepristúpila avšak stane sa tak pokiaľ rokovania medzi aktérmi neprídu k spoločnému konsenzu. Ak sa pozrieme na konkurenčné prostredie Airbusu a Boeingu, v roku 2019 doručil Airbus 893 svojich lietadiel zatiaľ čo Boeing iba okolo 400. Takýto rozdiel je najmä pre letecké havárie niektorých typov boeingu, ktoré spomalili vývoj a výrobu (keďže v roku 2018 dokázal Boeing

vyprodukovať až cez 800 lietadiel, čiže takmer rovnako ako Airbus). Príjmy Boeingu a Airbusu sa pohybovali v minulom roku na podobnej úrovni okolo 80 miliárd eur. Môžeme teda vidieť, že pokiaľ bude spor dvoch najväčších leteckých spoločností na svete pokračovať a vyústi do aplikovania vysokých ciel, prinesie to značné škody na oboch stranách plus na strane spotrebiteľov, ktorí si pravdepodobne odnesú dopad sporu v cene svojich leteniek. (pd)

MACROBOND

Dávky v hmotnej núdzi sa budú navyšovať

Štátna sociálna podpora pre ľudí, ktorí sa nachádzajú v nepriaznivých a nedostatočných finančných pomeroch. Na Slovensku je dávka v hmotnej núdzi odvádzaná od životného minima, ktoré sa aktuálne nachádza vo výške 210,2 eur (pre jednu plnoletú fyzickú osobu). Táto suma platila do 30.6.2020, od 1.7.2020 do 30.6.2021 sa zvýšilo aj životné minimum na 214,83 eura. Rovnako teda ako aj životné minimum nasleduje od budúceho roka zvýšenie aj dávky v hmotnej núdzi, a to o 2,2%. To pre jednotlivca zna-

mená zmenu z 66,3 eura na 67,8 eura. Pre jednotlivca s jedným až štyrmi deťmi o 2,2 eura na 129 eur. V minulom roku sa na dávku v hmotnej núdzi muselo vyhradiť cez 106 miliónov eur. Kvôli navýšeniu dávky by sa náklad na túto sociálnu pomoc mal navýšiť o 3 milióny eur. Čo sa celkovo týka počtu poberateľov vybraných dávok pomoci v hmotnej núdzi a náhradného výživného podľa regiónov, vyhráva Košický kraj s takmer 17 000 žiadateľmi. Toto vysoké číslo môže byť spôsobené aj dlhodobou najvyš-

šou mierou nezamestnanosti, nerovnomernosťou rozvinutosti oblastí v tomto regióne či celkovo nižšou ekonomickou silou východnej časti Slovenska daná aj nižšou dopravnou infraštruktúrou. Za KE krajom nasledujú Prešovský a Banskobystrický kraj so 14 tisícmi. Dlhodobu najnižšiu mieru poberania dávok v hmotnej núdzi má Bratislavský kraj. Opäť dôvod môžeme hľadať v dobrej polohe kraja, vyššej rozvinutosti, zahraničných investorov alebo väčším množstvom pracovných príležitostí. Poč-

ty ľudí v hmotnej núdzi začali výraznejšie klesať po vstupe Slovenska do Európskej únie a s rovnakým trendom pokračovali aj ďalej. Koronakríza však priniesla nárast počtu poberateľov a momentálne je ich okolo 64 tisíc (medziročne je to viac okolo 550 ľudí). Keď k týmto ľuďom

pripočítame ostatných členov rodiny vyjde nám číslo nad 140 tisícmi obyvateľov Slovenska žijúcich v hmotnej núdzi. Vyplyva z toho že 2,5% percent populácie Slovenska potrebuje štátom garantovanú pomoc, a preto je otázka dávok v hmotnej núdzi dôležitá. Na druhej

strane však nesmieme zabúdať na to, že príliš vysoké sadzby dávok by boli kontraproduktívne a niektoré časti obyvateľstva by sa nemuseli cítiť dostatočne motivované na hľadanie práce. Asi sa však pri aktuálnej sadzbe takejto situácie nemusíme obávať. (pd)

Chudoba a miera materiálnej deprivácie

V roku 2019 by sa na celom svete mal zvýšiť podiel ľudí, ktorí žijú na deň z menej ako 1,9 dolára, z 8,2 % v roku 2019 na 8,6 % v roku 2020. V číselnom vyjadrení ide o zvýšenie z 632 miliónov ľudí na približne 665 miliónov. Je to najmä v dôsledku pandémie koronavírusu a podľa aktuálnych údajov Svetovej banky môže do extrémnej chudoby upadnúť 40 až 60 miliónov ľudí vo svete. Tieto čísla sú teda hrozivé pre milióny ľudí, ktorí budú musieť čeliť výzvam do budúcnosti na prežitie. Na Slovensku sa hranica chudoby určuje na základe mediánového príjmu 373 eur mesačne pre jednočlennú domácnosť (čiže približne 12 eur na deň) a v prípade domácnosti s dvomi dospelými a dvomi deťmi do 14 rokov je to 780 eur mesačne. Chudobou, sociálnym vylúčením alebo materiálnou depriváciou bolo podľa analýzy štatistického úradu za rok 2019 ohrozených priemerne 15,2% obyvateľstva, čo predstavuje približne 830 000 obyvateľov Slovenska. Pozitívnu sprá-

vou však môže byť to, že táto priemerná hodnota za posledné roky výraznejšie klesá a na porovnanie v roku 2005 bola až na 31%, čo je o polovicu viac ako je tomu v súčasnosti. Pri indikátore materiálnej deprivácie ide o ľudí, ktorí sú v ohrození nedostatku v aspoň troch z deviatich zložiek prieskumu. Pokiaľ sú ohrození až v štyroch zložkách ide o závažnú materiálnu depriváciu. Pre zaujímavosť spomeniem niektoré zo spomínaných položiek prieskumu, ktoré sú napríklad: domácnosť si nemôže dovoliť farebný televízor, práčku, telefón, udržať v dome primerané teplo, vie si dovoliť jesť jedlo s mäsom, kuraťom, rybou (alebo vegetariánskou obdobou) každý druhý deň či ísť raz za rok na týždeň dovolenky mimo domu. Na Slovensku sú najohrozenejšou skupinou nezamestnaní (58,3 %) pričom iba 9 % zamestnaných čelí riziku chudoby a sociálnemu vylúčeniu. V prípade žien a mužov je riziko rovnaké, o čosi viac sú v ohrození ľudia, ktorí

majú deti (18,9 %), keďže samozrejme majú vyššie mesačné výdavky. Najnižšiu mieru materiálnej deprivácie v porovnaní medzi krajinami mal Žilinský (9,3%) a Bratislavský (10,9%). Na druhej strane absolútne najvyšší, ktorý je vysoko nad priemerom Slovenska mal Banskobystrický kraj s 25,7% a Prešovský s takmer 20%. V týchto štatistikách teda môžeme vidieť jasnú diverzitu na našom území, ktorá je spôsobená mnohými demografickými a sociálnymi faktormi. Priemer pociťovania materiálnej deprivácie v rámci EÚ bol minulý rok okolo úrovne 7,5%, čiže Slovensko sa nachádza vysoko nad priemerom týchto krajín. Táto hrozivá štatistika poukazuje na naše slabiny v rámci riadenia sociálnych otázok. Je dôležité aby sa štát snažil vo väčšej miere stimulovať tento sektor, napríklad podporovaním vytvárania pracovných miest či lepšou integráciou menšín do pracovného prostredia. (pd)

Nemecko chystá ďalšiu pomoc svojim podnikom

Nemecko sa po zdrvujúcom dopade pandémie na ekonomiku stalo lídrom v objeme pomoci pre svoje firmy a obyvateľov. Doposiaľ podľa prepočtov dalo Nemecko na pomoc viac ako 50% svojho hrubého domáceho produktu, čo predstavuje okolo 1,8 bilióna eur. Pomoc sa týkala kurzarbeitu, čiže skracovaniu pracovného času za výmenu masového prepúšťania, stimulov v podobe pôžičiek pre malé, stredné a veľké podniky alebo živnostníkov, odklady na daniach a sociálnych odvodoch či v neposlednom rade posunutia a kompenzácie prenájmov. Na všet-

ky tieto odvetvia bola teda doposiaľ upriamená pomoc. Nemecko neotáľa a pokračuje po lete s ďalšími novými stimulmi. V rámci druhej vlny pandémie sa rozhodlo nemecké ministerstvo financií podporiť malé a stredné podniky, ktoré kvôli zavedeným opatreniam prišli o zisky. Ak si to porovnáme so Slovenskom, ktoré ledva poskytlo jednu miliardu za celé obdobie, tak aj po zohľadnení rozličných ekonomických situácií štátov je to žalostne málo. Celkové predikcie ekonomiky Nemecka aj napriek stimulom nedosiahnu hodnoty minulého roku. Aktuálna predpoveď na dosiah-

nutie pred krízových hodnôt je až na rok 2022. Na vykreslenie aktuálnych dopadov pandémie sa môže- me pozrieť na hrubý domáci produkt Nemecka, ktorý bol v druhom kvartáli roku 2019 vo výške približne 805 miliárd eur pričom v druhom kvartáli tohto roku len 730 miliárd eur. Je teda zrejmé, že druhá vlna, ktorá stále neutícha prináša aj tak silnej krajine ako je Nemecko problémy, a preto sú ďalšie stimuly podnikom, ktoré by za iných okolností mohli skončiť v krachu viac než vítané. (pd)

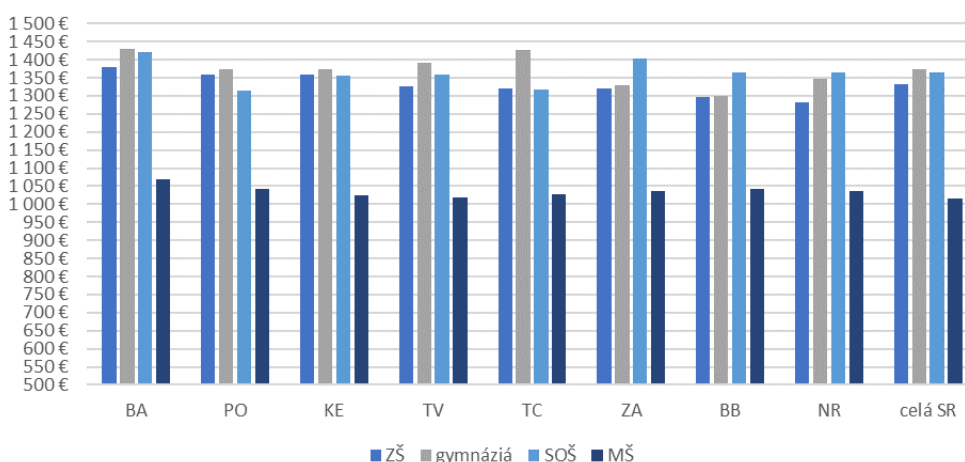
Platy učiteľov

V októbri predstavilo ministerstvo financií strategický plán Moderné a úspešné Slovensko, ktorý hovorí aj o zvýšení plátov učiteľov. Posilnená by mala byť aj variabilná zložka platu, ktorá má podporiť zásluhovosť pri odmeňovaní. Na tento účel bola vyčíslená finančná potreba 665 mil. eur na roky 2022 až 2024. Cieľom je nárast plátov na 85% priemerného platu vysokoškolsky vzdelaných ľudí na Slovensku. V súčasnosti to je okolo 70%, priemer krajín EÚ je 88%. V prieskumoch OECD majú učitelia na Slovensku najnižšie, prípadne druhé najnižšie platy a hovorí sa aj o problémoch nedostatku a vysokého veku učiteľov. NÚCEM v prieskume zistil, že najmä mladí učitelia do 35 rokov vykazujú vysokú mieru aktivity pri hľadaní novej práce. Motiváciou môžu byť práve nízke tabuľkové platy a odmeňovací systém založený na počte odpracovaných rokov. Výrazným problémom sú regionálne rozdiely, o ktorých sa

v strategickom pláne nehovorí. Prieskum NÚCEMu ukázal, že najviac v porovnaní s priemernou mzdou vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov v okrese zarábajú učitelia v okrese Levoča a to až 107 %, najmenej v Bratislave, len 55 %. Pracovný portál pre školstvo edujob.sk ukazuje najväčší dopyt po učiteľoch práve v Bratislavskom kraji. Náklady na život sú v tomto regióne vyššie ako v iných krajo- ch, platy učiteľov to však neovplyvňuje. Školy hľadajú najmä učiteľov základných škôl. Priemerná mzda pedagóga základnej školy

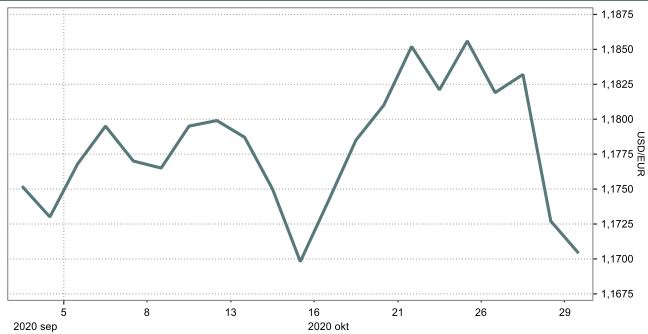
v Bratislavskom kraji bola v minulom roku 1379 eur, v Prešovskom 1358 eur. Najnižší priemerný plat bol v Nitrianskom kraji a to 1282 eur, celoslovenský priemer bol 1332 eur. Nástupný plat predavača - pokladníka v rovnakom obchodnom reťazci je napríklad v Bratislave 1010 eur a v Kežmarku 790 eur, zástupca manažéra v predajni môže v Bratislave zarobiť 1430 eur, v Prešove 1270 eur. (th)

Priemerný plat učiteľov v roku 2019 podľa krajov

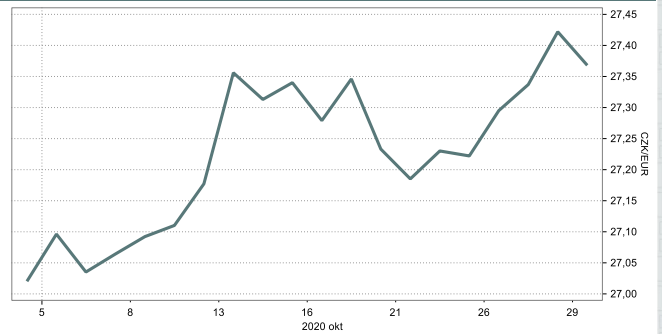

AKTUÁLNÝ VÝVOJ NA TRHOCH

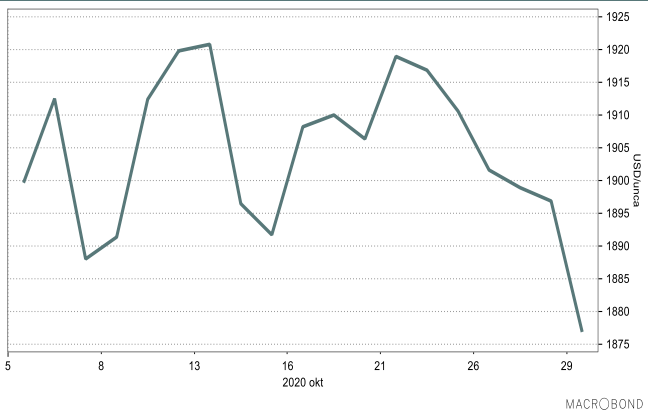
EUR/USD

EUR/CZK

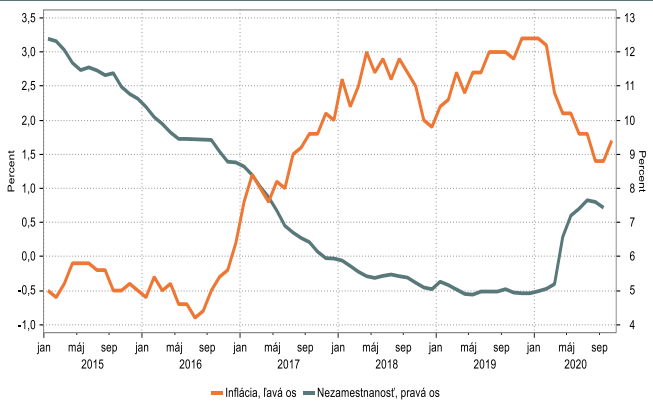
ZLATO

ROPA

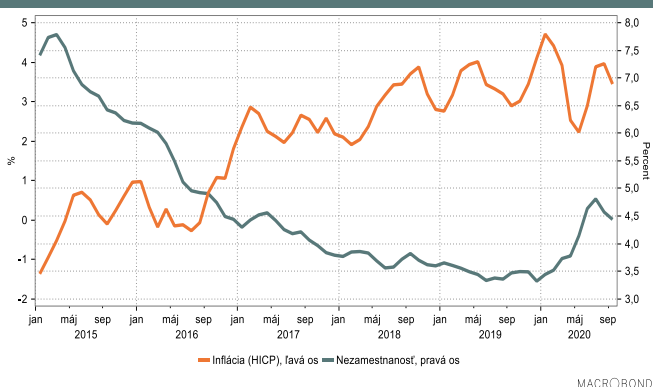
SLOVENSKO

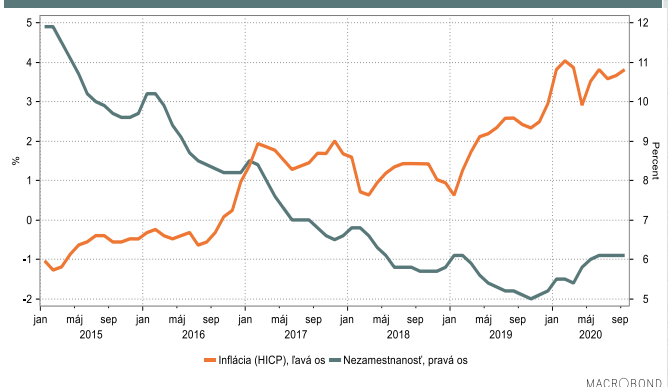
ČESKÁ REPUBLIKA

MAĎARSKO

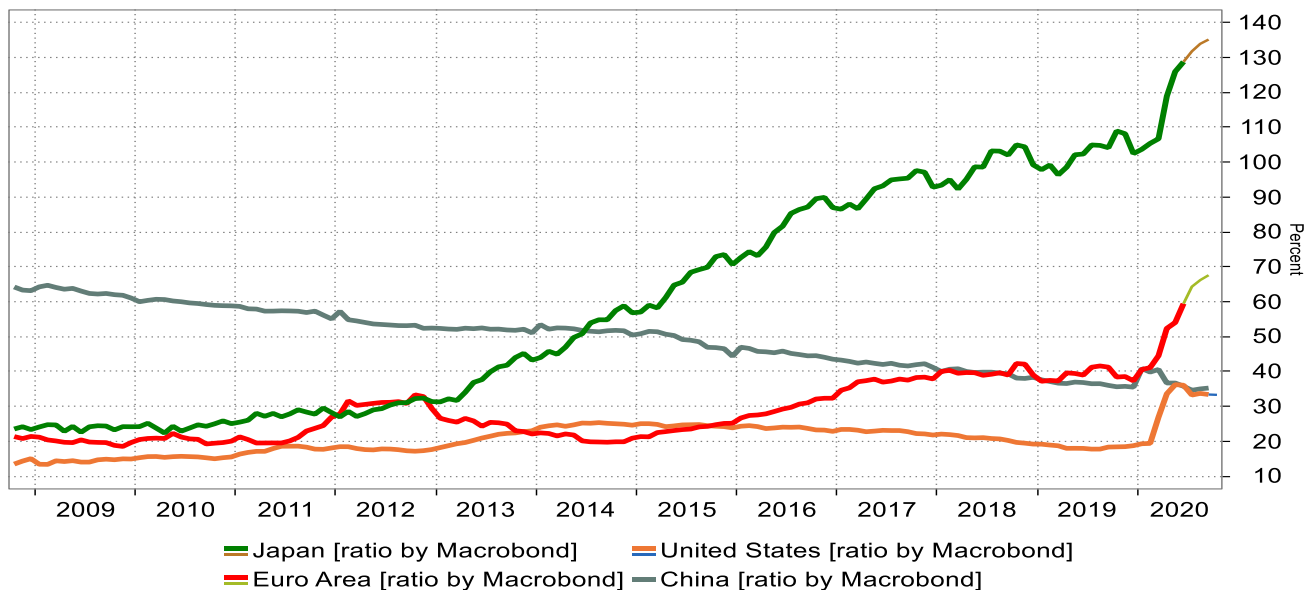
POL'SKO

SPRÁVY Z FINANČNÝCH TRHOV

G4 Central Bank Balance Sheets, % of GDP

In % of GDP & SA by Macrobond

MACROBOND

Tento dokument je publikovaný pre spoločnosti skupiny BENCONT, a môže byť reprodukováný a ďalej šírený len s jej písomným súhlasom. Informácie v tomto dokumente boli získané z externých zdrojov, ktoré boli spoločnosťou považované za spoľahlivé.

Analytici:

Jozef Prozbík

prozbik@bencont.sk

Nebesník Martin

nebesnik@bencont.sk

Bruchánik Rudolf

bruchanik@bencont.sk

Junior analytici:

Vražda Ján

Đurišková Petra

Majerčák Marco

Huňorová Tereza

Vajnorská 100/A

831 04 Bratislava

www.bencont.sk

BENCONT INVESTMENTS

BENCONT GROUP

BENCONT DEVELOPMENT